

Розділ 9. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

О. О. ГРІНЕНКО. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИВІЛЕЇВ ТА ІМУНІТЕТІВ У ПРАВІ ЄС

Досліджено розвиток привілеїв та імунітетів у праві ЄС, їх застосування у практичній діяльності ЄС.

Ключові слова: привілеї, імунітети.

Исследовано развитие привилегий и иммунитетов в праве ЕС, их использование в практике Европейского Союза.

Ключевые слова: привилегии, иммунитеты.

The article is devoted to the development of the Privileges and Immunities in the Law of EU, to their concrete use in practice of the European Union.

Key words: Privileges, Immunities.

Для того, щоб похідний суб'єкт міжнародного права міг нормально функціонувати, він має користуватися певними привілеями та імунітетами. Це стосується як міжнародних урядових організацій, так і такого специфічного суб'єкта, як Європейський Союз. За своїм характером привілеї та імунітети міжнародних організацій відрізняються за територією знаходження держави, чи це місце перебування штаб-квартири, на території держав-членів та території інших держав чи міжнародних організацій. При цьому такими привілеями користуються представники держав-членів, а також міжнародна організація та її посадові особи. Останнім вони необхідні для виконання своїх функцій. Власне кажучи, в основі їх привілеїв і імунітетів лежить теорія функціональної необхідності. Це підтверджено в ст. 104-105 Статуту ООН, Конвенції про привілеї і імунітети Об'єднаних Націй (1946 р.), Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН (1947 р.), угодах ООН із США від 19 квітня 1946 р. і Швейцарією від 26 червня 1947 р. про штаб-квартири Організації на територіях цих країн і є загальноновизнаним. У цих угодах фіксуються норми про привілеї та імунітети представників держав і посадових осіб відповідних організацій.

Ця ж думка висловлювалася Міжнародним судом у консультативному висновку по справі «Відшкодування шкоди заподіяної на службі ООН» (1949 р.), де зазначалося, «що, беручи до уваги той факт, що держава володіє всією сукупністю міжнародних прав і обов'язків, визнаних міжнародним правом, права і обов'язки юридичної особи, якою є Організація, мають залежати від її цілей і функцій»¹. Це ж зазначається і в актах національного права, наприклад, в останній редакції Закону США «Про зовнішні зносини»: міжнародні організації володіють «такими привілеями та імунітетами, які необхідні для виконання цілей організації, включаючи судовий імунітет і фінансові звільнення від податків та зборів»². Коло осіб, які користуються привілеями та імунітетами в ООН, визначається Генеральним секретарем організації. Про цих осіб він повідомляє уряди всіх держав-членів

© ГРІНЕНКО Олена Олексіївна – кандидат юридичних наук, науковий співробітник кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ООН, на території яких ці привілеї та імунітети мають здійснюватися. Ці привілеї та імунітети вужчі за ті, що надаються дипломатичним представництвам держав та дипломатичному персоналу.

Специфіка ситуації ЄС у тому, що привілеї та імунітети розділяються лише на ті, що він та його органи і службовці мають на території держав-членів, та ті, що вони мають на території третіх держав чи організацій. Питання привілеїв та імунітетів у практиці ЄС, а раніше Співтовариств на території держав-членів, має дуже важливе значення для їх практичної діяльності. Проте суттєвого інтересу з боку міжнародно-правової доктрини вони не викликали³.

Нині ЄС та його інституції наділено державами-членами на їх території широким обсягом привілеїв і імунітетів функціонального характеру. Цей принцип підтверджено і в рішеннях Суду⁴. Їх існування було передбачено ще першим установчим договором – Договором про ЄОВС (1951 р.). До 1965 р. питання надання привілеїв та імунітетів, їх обсяг визначалися договорами про створення ЄОВС, ЄЕС і Євратому: ст. 70 Договору про ЄОВС, ст. 218 Договору про ЄЕС та ст. 191 Договору про Євратом з відповідними протоколами про привілеї та імунітети до кожного з них. Однак 1965 р. усі ці норми були замінені Договором про створення єдиної Ради і єдиної Комісії п. 1 ст. 28, який встановив єдиний порядок надання привілеїв та імунітетів для трьох організацій: «Співтовариство користується на території держав-членів імунітетами і привілеями, необхідними для здійснення його місії, на умовах, визначених відповідним протоколом». Сам Протокол про привілеї та імунітети Співтовариства мав умовну назву Брюссельський протокол до Договору 1965 р. Наразі це питання врегульоване у ст. 343 ДФЄС: «На території держав-членів Союз користується привілеями і імунітетами, які необхідні для виконання його завдань, згідно з умовами, викладеними в Протоколі про привілеї та імунітети ЄС від 8 квітня 1965 р. Це стосується Європейського центрального банку і Європейського інвестиційного банку». Аналогічні норми щодо Євратому передбачено і в ст. 191 Договору про заснування Євратому. Крім того, п. 8 ст. 286 ДФЄС додає до переліку осіб, на яких поширюється дія Протоколу про привілеї та імунітети суддів Суду Європейського Союзу та членів Рахункової палати. Крім того, регламенти інституцій Союзу містять норми щодо імунітетів цих органів. У свою чергу, Брюссельський протокол 1965 р. у дещо зміненому вигляді є Протоколом № 7 «Про привілеї та імунітети Європейського Союзу» до Лісабонського договору. Зважаючи на те, що питання привілеїв та імунітетів окремих інституцій Союзу насамперед стосуються відносин з державою-членом, на території, якої вони розташовані, важливе значення мають і двосторонні угоди про штаб-квартиру інституцій. Наприклад, Європейський центральний банк (ЄЦБ) у Франкфурті (Німеччина) уклав 18 вересня 1998 р. двосторонню Угоду про штаб-квартиру з Німеччиною⁵. Ця міжнародно-правова угода не створює прямих зобов'язань для інших держав-членів та органів, а лише для ЄЦБ та Німеччини.

На додаток до норм щодо привілеїв та імунітетів Союзу, безпосередньо викладених в актах позитивного права – Протоколі, двосторонніх угодах тощо, можна згадати про ті, що містяться в загальних принципах міжнародного права. Ми маємо на увазі право міжнародних організацій встановлювати правила своєї внутрішньої організації і управління⁶. В основі цього принципу лежить прагнення забезпечити автономність діяльності організацій у їх внутрішніх питаннях від влади країни перебування. В інституціях Союзу цей принцип відображено, зокре-

ма, в практиці ЄЦБ. Так, у його статуті передбачено право Керуючої ради «приймати правила процедури, які визначають внутрішню організацію ЄЦБ та її органів, уповноважених приймати рішення»⁷ (ст. 12.3).

Водночас можна вказати і на певні «сірі сфери» у питаннях внутрішньої організації, де досить важко визначити, чи має в них застосовуватися національне законодавство держави-члена. Наприклад, у питанні національних інструкцій з охорони праці і безпеки на робочому місці. З одного боку, можна стверджувати, що інституції звільнені від виконання цих правил, тому що вони – частина законодавства про зайнятість і тому стосуються внутрішньої організації інституцій. З іншого боку, багато із цих інструкцій – частина будівельних норм і правил, які застосовуються до інституцій Союзу або інституцій мають виконувати директиви щодо здоров'я і безпеки Союзу. Такі питання вирішують на основі прагматичного підходу. Наприклад, ЄЦБ виконує правила щодо охорони здоров'я і техніки безпеки на добровільній основі⁸.

Варто зазначити, що Протокол № 7 не встановлює привілеїв та імунітети за аналогією з якимось іншим міжнародно-правовим актом універсального характеру, на кшталт Віденської конвенції 1961 р., а є «самодостатнім» актом, створеним спеціально для визначення привілеїв та імунітетів Союзу (раніше Співтовариств) та його персоналу на території держав-членів.

Розглядаючи питання привілеїв та імунітетів Союзу, варто звернути увагу на відсутність абсолютних судових імунітетів. Про це, зокрема, прямо кажуть ст. 274 ДФЄС та 155 Договору про Євратом: за винятком випадків, коли повноваженням з розгляду суперечки наділено Суд Союзу, суперечки, стороною в яких виступає Союз / Євратом, можуть підлягати розгляду національних юрисдикційних органів. Причому прямо не зазначено, чи органи держав-членів, чи третіх держав також.

Преамбула Протоколу зазначає, що привілеї та імунітети Союзу базуються на функціональній теорії: «Союз та Євратом користуються на території держав-членів привілеями та імунітетами, які необхідні для виконання їхніх завдань». Одночасно вказується на потребу установ Союзу співробітничати з відповідальною владою зацікавлених держав-членів (ст. 18 Протоколу), при цьому запобігаючи зловживанням привілеями, імунітетами і пільгами, які надають угоди (ст. 17 Угоди при штаб-квартиру ЄЦБ). Це відображає загальний принцип міжнародного права, згідно з яким держава перебування і міжнародна організація мають сумлінно співробітничати⁹. Держава перебування зобов'язана поважати привілеї та імунітети, надані міжнародній організації, і підтримати їх у кращій спосіб задля виконання її завдань.

Протокол розрізняє привілеї та імунітети Союзу, його інституції і їх членів, службових осіб / співробітників Союзу, представників держав-членів у органах Союзу та третіх держав і їх місій, акредитованих при Союзі. Цікаво, що розділяючи ці різновиди привілеїв та імунітетів, Протокол не каже про застосування *mutatis mutandis* норм Віденської конвенції 1961 р. про дипломатичні відносини, як це зазначається зазвичай у двосторонніх угодах про статус делегацій Комісії / Союзу в третій країнах.

Кажучи про привілеї та імунітети Союзу, Протокол певним чином діє за аналогією з Конвенціями про привілеї та імунітети ООН та її спеціалізованих установ, статутами інших міжнародних організацій або угод про штаб-квартири таких організацій, що укладаються з державою перебування. Але істотною відмінністю

Протоколу № 7 є те, що він діє на території всіх держав-членів Союзу, не передбачає жодних застережень, як і інші частини установчих договорів Союзу, а також прийняття інших двосторонніх актів з державами-членами з цього приводу. Серед головних імунітетів безпосередньо Союзу Протоколом № 7 встановлюється недоторканність приміщень і будівель Союзу. Ця недоторканність полягає в забороні обшуку, ревізії, конфіскації або експропріації приміщень і будівель Союзу. Майно і авуари Союзу не можуть бути об'єктом примусових заходів, що вживаються в адміністративному або судовому порядку без санкції Суду ЄС (ст. 1).

При здійсненні імунітету щодо недоторканності приміщень Союзу на державу-члена, на території якої перебувають інституції ЄС, накладаються подвійні зобов'язання. По-перше, ніхто з державних службовців держави-члена, де знаходиться інституція, виконуючи службові обов'язки, не може ввійти в приміщення Союзу без попередньої згоди уповноважених осіб Союзу¹⁰. По-друге, держава-член, забезпечуючи недоторканність приміщень Союзу, зобов'язується вживати заходів із забезпечення захисту цих приміщень від будь-яких дій, що здатні викликати їх пошкодження або захоплення. Наприклад, на Німеччину покладено обов'язок захищати ЄЦБ: «Уряд зобов'язаний захищати приміщення ЄЦБ від будь-якого вторгнення або вживати заходів проти іншого вторгнення в його діяльність» (ст. 5.1 Угоди про штаб-квартиру ЄЦБ).

Постає питання, чи цей захист має здійснюватися державою-членом лише ззовні, чи і зсередини приміщення, наприклад, у випадку державного візиту?¹¹ І чи не буде через це порушуватися сам принцип недоторканності приміщень? На нашу думку, відповідь є негативною, оскільки, здійснюючи захист всередині приміщення, представники держави-члена мають узгоджувати свої дії з уповноваженими особами Союзу. Водночас принцип недоторканності не заважає національній владі вручати в приміщеннях інституцій документи щодо адміністративних або процесуальних дій¹².

Імунітет у вигляді заборони застосування примусових заходів у адміністративному або судовому порядку щодо майна і авуарів Союзу має умовний характер: у кожному конкретному випадку рішення про виконання заходів примусового характеру, запропонованих національною владою, ухвалює Суд ЄС. Такий характер імунітету не є типовим для міжнародного права¹³, найчастіше мова йде про встановлення імунітету абсолютного характеру від примусових дій національної влади¹⁴. Але і в цьому випадку права Союзу не страждають¹⁵: остаточне рішення ухвалює інституція Союзу – Суд. Крім того, за такого трактування імунітету від примусових заходів можна повніше враховувати інтереси третіх осіб. Так, у справі «Application for authorization to enforce a garnishee order against the High Authority of the European Coal and Steel Community» (1962 p.) визначено принципи, якими має керуватися Суд при розгляді таких справ: по-перше, встановлюється, чи не завдасть запитуваний захід збитків діяльності ЄС на користь приватних інтересів, по-друге, чи відповідає цей примусовий захід національному законодавству¹⁶. Продовжуючи цю думку, Суд у справі «Громада Іспра проти Комісії» (1968 p.) встановив: «беручи до уваги, що розгляд справи не виявив обставин, які вказують, що захід, який запитується, може поставити під загрозу діяльність, незалежність або безпеку ЄС, то за цих умов необхідна санкція Суду може бути видана»¹⁷.

Крім того, компетенція Суду розширюється і правилом арбітражного застереження, яке згадується в статутах інституцій Союзу. Наприклад, у Статуті ЄЦБ

зазначено: «У Суду має бути юрисдикція, щоб видавати рішення відповідно до будь-якого арбітражного застереження, що міститься в контракті, укладеному від імені ЄЦБ» (ст. 35.4).

Водночас із цього імунітету є два винятки: по-перше, діяльність інституцій поза сферою своїх функцій підпадає під юрисдикцію національних судів¹⁸, по-друге, можлива добровільна відмова від імунітету. Така відмова зазвичай оголошується заздалегідь спеціальним пунктом у контракті щодо всіх потенційних правових суперечок з третіми особами. Так, більшість контрактів, укладених ЄЦБ щодо придбання товарів і послуг, містить норму, що передбачає компетенцію місцевих судів м. Франкфурга-на-Майні¹⁹. Іноді недоторканість інституцій щодо примусових заходів, що вживаються в адміністративному або судовому порядку, стосується і третіх осіб, наприклад, фондів або звітів з угод, які проведені в контексті оплат²⁰.

Суттєвим імунітетом є недоторканість архівів Союзу (ст. 2 Протоколу). Цей імунітет є спільним для архівів міжнародних організацій та дипломатичних представництв держав (ст. 24 Віденської конвенції 1961 р.). Його мета – охорона і безпека документів, що використовуються організацією або представництвом.

Для активів, доходів і майна Союзу встановлено імунітети і щодо звільнення від податків (ст. 3 Протоколу). Проте ці імунітети є диференційованими – повне звільнення від будь-яких прямих податків; заходи урядів держав-членів з відшкодування непрямих податків і податків з продажу на значне рухоме і нерухоме майно, придбане на користь Союзу. Така диференціація ґрунтується на звичаєвому принципі, що в основі незалежності міжнародних організацій (для яких, власне, і створювався цей Протокол у 1965 р.) лежить принцип звільнення від податкового режиму держави перебування, хоча, із свого боку, організація не має займатися комерційною діяльністю і тому нема приводу для стягнення з неї податків.

Специфічними імунітетами щодо оподаткування володіють дві інституції Союзу: Європейський інвестиційний банк та ЄЦБ. Вони додатково звільнені від будь-яких форм оподаткування чи подібних стягнень у разі будь-якого збільшення їх капіталу та від усіх пов'язаних з цим формальностей у державах їх розташування (Люксембург, Німеччина). Діяльність банків та їх органів не належить обкладати податком з обігу (ст. 21-22 Протоколу). Ці ж імунітети розглянуто і в Угоді про штаб-квартиру ЄЦБ: підтверджується і визначається звільнення від прямих податків (ст. 7) та регулюється процедура відшкодування податку з обігу й інших непрямих податків (ст. 8). Причина звільнення банків від національного податкового права: їх фінансові засоби повинні використовуватися для виконання їх завдань, а не для того, щоб платити податки державі перебування²¹.

Щодо непрямих податків Союз має «умовні імунітети» в державах-членах. Їх зміст, при додержанні певних умов, полягає у наступному: 1) від податків не звільняють, а їх сума відшкодовується Союзу державою; 2) рухоме або нерухоме майно має бути придбаним для службового використання Союзом; 3) придбання має бути значним і включати такий податок; 4) застосування цього імунітету не має шкодити чесній конкуренції всередині Союзу. Подібна невизначеність формулювань в Протоколі призвела до того, що на практиці питання непрямих оподаткування Союзу були вирішені на основі надання державами-членами Союзу звільнень на основі спеціальних актів національного права²².

Встановлено звільнення Союзу від митних зборів, заборон і обмежень на імпорт і експорт на предмети, які передбачені для службового використання та на

публікації Союзу (ст. 4). Через відсутність загально визнаного тлумачення дефініції «для службового використання Союзу» на практиці митні органи держав-членів вирішують це питання самостійно, виходячи з свого розуміння цілей і функцій інституцій. Так, спиртні напої, ввезені для офіційних прийомів, які організує Союз, звільняються від мит. Проте на напої ввезені для продажу в барах і ресторанах для службовців Союзу митні пільги не поширюються²³. Це має логічне пояснення, оскільки в першому випадку йдеться про здійснення Союзом представницьких функцій, а у другому – про певну комерційну діяльність Союзу. Це і підтверджено в Протоколі, де зазначено, що відчуження імпортованих для службового використання Союзу предметів, можливо на умовах, які схвалив уряд держави-члена, де здійснюється така операція (ст. 4).

Передбачене звільнення від мит публікації ЄС свідчить про непряме забезпечення Союзом привілеєм вільного поширення інформації про свою діяльність територією держав-членів. У окремих інституціях Союзу цей привілей викладено в дещо іншому вигляді. Наприклад, в Угоді про штаб-квартиру ЄЦБ зазначається, що федеральний Закон про охорону інформації не повинен поширюватися на ЄЦБ (ст. 11). Але такий імунітет від дії національного закону не означає, що в ЄЦБ немає належних правил захисту даних: Регламент ЄС № 45/2001²⁴ стосується і ЄЦБ та передбачає високий рівень захисту даних. Відповідно цей імунітет сприяє захисту наднаціональної інституції від національної влади.

Своє продовження цей привілей, вже щодо інституцій Союзу, отримує у формі звільнення кореспонденції та інших офіційних повідомлень від цензури (ст. 5 Протоколу). Цей привілей інституцій Союзу аналогічний привілею дипломатичного представництва, викладеному в п. 2-3 ст. 27 Віденської конвенції 1961 р.

Безпосередньо щодо засобів зв'язку та передавання своїх документів встановлено, що інституції Союзу на території держав-членів користуються таким самим режимом, який ці держави надають дипломатичним місіям (ст. 5 Протоколу). Розкриємо їх зміст. Згідно з положеннями Віденської конвенції 1961 р. дипломатична місія може користуватися всіма засобами зв'язку включно з дипломатичними кур'єрами і закодованими / шифрованими депешами. Хоча встановлювати й експлуатувати радіопередавачі може лише за згоди держави перебування (п. 1 ст. 27). Офіційна кореспонденція місії є недоторканою (п. 2 ст. 27). Дипломатична пошта не підлягає ні розкриттю, ні затримці (п. 3 ст. 27). Проте місія, що становлять дипломатичну пошту, повинні мати видимі зовнішні відзнаки (п. 4 ст. 27). Дипломатичний кур'єр повинен мати офіційний документ, що вказує на його статус і кількість місць, що становлять дипломатичну пошту. Він користується особливою недоторканністю і не підлягає арешту або затриманню в будь-якій формі (п. 5 ст. 27). Дипломатична пошта може бути довірена командирові екіпажу цивільного літака, який повинен бути посвідчений офіційним документом із зазначенням кількості місць, що становлять пошту, але він не вважається дипломатичним кур'єром. Місія може направити одного із своїх співробітників прийняти дипломатичну пошту безпосередньо і безперешкодно від командира літака (п. 7 ст. 27).

Важливим представницьким привілеєм Союзу є його право видавати власні документи (*laissez-passer*), які визнаються чинними органами держав-членів (ст. 6). Видання таких документів і саме з такою назвою є привілеєм деяких інших міжнародних організацій, наприклад ООН, згідно із ст. VII Конвенції про привілеї та імунітети ООН 1946 р.²⁵, а також її спеціалізованих установ – Всесвітньої

організації охорони здоров'я, Міжнародної організації праці, Світового банку. Ці документи визнаються проїзними документами в країнах-членах, і можуть використовуватися замість національного паспорта у зв'язку з поїздками в офіційні відрядження. В ООН існують *laissez-passer* двох видів: дипломатичні (червоного кольору) – для Генерального Секретаря, його помічників і Директорів, що передбачають поширення на їх власників тих же пільг, що надаються дипломатичним представникам (ст. VII розд. 27 Конвенції про привілеї та імунітети ООН 1946 р.), та службові (блакитного кольору) – видаються всім іншим посадовим особам ООН (ст. VII розд. 24 Конвенції про привілеї та імунітети ООН 1946 р.). Втім посадові особи ООН з *laissez-passer* блакитного кольору можуть отримати в державі дипломатичний статус, якщо віза, яку вони отримують, буде дипломатичною (правило досить часто поширюється на Спеціальних представників Генерального секретаря). В деяких країнах наявність *laissez-passer* звільняє особу від обов'язку отримувати національну візу (наприклад, у Кенії, Великій Британії, Ірландії, Німеччині, Люксембургу, Лівані), проте в більшості країн потрібне попереднє отримання національної візи для в'їзду в країну.

В ЕС видача *laissez-passer* є прерогативою голів інституцій Союзу щодо їх членів і службовців. Наприклад, *laissez-passer* для членів Європейського Парламенту видає Голова Парламенту²⁶. Така ж практика спостерігається і в їх допоміжних органах. Наприклад, у Секретаріаті Ради таке право делеговане заступнику Генерального секретаря²⁷. Умови видачі цих документів визначаються згідно із Статутом службовців ЄС та умовами працевлаштування інших службовців, які встановлюються Парламентом і Радою шляхом прийняття відповідних регламентів²⁸ (ст. 336 ДФЄС). За цими документами службовцями Союзу є громадяни, що знаходяться на його публічній службі (*франц.*: *fonction publique*), що є аналогом державної служби в державах-членах, а інші співробітники Союзу – тимчасовий персонал, що працює в інститутах, органах і установах Союзу на підставі трудового договору. Проте, незважаючи на такі відмінності, форма *laissez-passer* є спільною для всіх інституцій і визначається простою більшістю спеціальним регламентом Ради²⁹. В принципі не передбачається наявність їх різновидів (службові, дипломатичні тощо). Зважаючи на право на вільне пересування територією держав-членів всіх громадян Союзу, практичне значення цього привілею з часом дещо знівелювалося. Хоча від початку дуже суттєвим був саме той аспект, що службові особи Співтовариств могли пересуватися територією держав-членів за наявності *laissez-passer* без віз. Нині важливий сам факт автономії службовців осіб Союзу в питаннях отримання подорожніх документів від держав свого громадянства. Причому в Протоколі прямо не зазначається про використання *laissez-passer* лише для службових потреб. Ці аспекти ще раз підкреслюють наднаціональність та автономність Співтовариств, а нині Союзу від держав-членів. Хоча це не позбавляє національні органи права перевіряти *laissez-passer*, проте така перевірка не має перешкоджати виконанню службових обов'язків володарем документа.

Наразі суттєве значення має викладена у п. 2 ст. 6 Протоколу норма, що уповноважує Комісію укладати з третіми державами угоди з визнання *laissez-passer* як дійсних подорожніх документів. Зокрема, така норма реалізована в ст. 4 Угоди між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети від 17 вересня 1993 р.: «Уряд України цим визнає паспорти,

видані Європейськими Співтовариствами посадовим особам та іншим службовцям їх установ як дійсні подорожні документи»³⁰. Цікаво, що тут питання отримання національних віз не згадується. Водночас у ст. 4 аналогічної угоди з Білоруссю це прямо зазначено: «Викладене не виключає необхідності наявності чинної білоруської візи»³¹. В країнах, з якими діє безвізовий режим, для громадян Європейського Союзу встановлюється безвізовий режим, для службовців Союзу, які використовують *laissez-passer*, така ситуація спостерігається, наприклад, у Швейцарії³².

1. *ICJ Advisory Opinion on Reparation for injuries suffered in the Service of the United Nations* [1949] // *ICJ Reports*. – 174, at p. 180. 2. *Third Restatement of the Law: The Foreign Relations Law of the United States* (1987) i. s.467 (r). 3. З досліджень на просторах колишнього СРСР можна згадати статтю А. С. Ісполінова «Привілеї і імунітети в практиці ЄС» (*Исполінов А.С. Привилегии и иммунитеты Европейского Союза // Вестник Московского университета*. – Сер. 11. – Право. – 1995. – № 1. – С. 68-73), вітчизняна доктрина це питання певним чином проігнорувала, а з західних авторів згадаємо працю Д.Д. Селмона (*Salmon J. J. Les Communautés en tant que personnes de droit interne et leurs privileges et immunités // Droit des Communautés européennes*. – Les Nouvelles. – Bruxelles, 1969. – P. 129-132) та Г. Грубера і М. Беніша (*Gruber Georg, Benisch Martin. Privileges and Immunities of the European Central Bank // Legal Working Paper Series*. – № 4. – June. – 2007. – 48 p.). 4. *Case C-2/88 J. J. Zwartveld and Others v Commission* [1990] ECR-I 3367, para. 19. 5. *Abkommen zwischen der Europäischen Zentralbank und der Regierung der Bundesrepublik Deutschland über den Sitz der Europäischen Zentralbank vom 18. September 1998 // Bundesgesetzblatt*. – 1998. – II. – P. 2745. 6. *Duffar J. Contribution a l'étude des privilèges et immunités des organisations internationales*. – Librairie générale de Droit et de Jurisprudence. – Paris, 1982. – P. 47-51; *Kunz-Hallstein. Die Beteiligung Internationaler Organisationen am Rechts- und Wirtschaftsverkehr unter besonderer Berücksichtigung der Probleme des Schutzes des geistigen und gewerblichen Eigentums // Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil*. – 1987. – P. 819, 823. 7. *Протокол про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального банку від 25.03.1957 // Конституційні акти Європейського Союзу*. – Частина I / Упорядник Г. Друзенко, за заг. ред. Т. Качки. – К.: Юстиніан» 2005. – 512 с. 8. *Gruber Georg, Benisch Martin. Privileges and Immunities of the European Central Bank // Legal Working Paper Series*. – № 4. – June. – 2007. – P. 12. 9. У викладі Консультативного висновку Міжнародного суду ООН з тлумачення Угоди ВОЗ з Єгиптом від 25 березня 1951 р.: «головним рішенням для організації і держави перебування в кожному випадку має бути їх обов'язок сумлінно співробітничати, щоб досягти цілей і завдань організації, як це висловлено в її статуті» (*ICJ, Advisory opinion on the interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt // ICJ Report 1980*. – P. 96). 10. *Bowett D.W. The Law of International Institutions / Philippe Sands, D. W. Bowett*. – London: Stevens & Sons, 1975. – P. 313. 11. *Duffar J. Contribution a l'Etude des privileges et immunités les Organisations internationales*. – Paris, 1982. – P. 119. 12. Наприклад, ст. 2.2 Угоди про штаб-квартиру ЄЦБ. 13. *Wenkstern Manfred. Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrecht*. – Vol. 2, teil 1. – Die Immunität internationaler Organisationen. – Tübingen: J.C.B. Mohr/Paul Siebeck, 1994. – P. 78-79. 14. *Administrative Court of Bavaria (BayVGH), judgment of 15 March 1995 // Juristisches Informationssystem für die Bundesrepublik Deutschland*. – 7 B 92.2689; judgment of 8 July 1999, M 29 K 97.8476 // *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil*. – 2000. – P. 77; *Rensmann Thilo. Internationale Organisationen im Privatrechtsverkehr // Archiv des Völkerrechts*. – Bd. 36. – 1998. – P. 319-321; *Kunz-Hallstein Hans Peter. Die Beteiligung Internationaler Organisationen am Rechts- und Wirtschaftsverkehr unter besonderer Berücksichtigung der Probleme des Schutzes des geistigen und gewerblichen Eigentums // Gewerblicher*

Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil. – 1987. – P. 819, 821. **15.** *Rensmann Thilo*. Internationale Organisationen im Privatrechtsverkehr // Archiv des Völkerrechts. – Bd. 36. – 1998. – P. 320-321. **16.** *Order of the Court of 13 March 1962*. Application for authorization to enforce a garnishee order against the High Authority of the European Coal and Steel Community. Case 4/62 // European Court reports. – Vol. VII. – P. 79. **17.** *Order of the Court of 17 December 1968*. – Ufficio Imposte di Consumo di Ispra v Commission of the European Communities. – Case 2-68 // European Court reports. – Vol. XIV. – P. 635. **18.** Наприклад, judgment of the Administrative Court of Bavaria (BayVGh) of 15 March 1995 // Juristisches Informationssystem für die Bundesrepublik Deutschland. 7 B 92.2689. **19.** *Rensmann*, Internationale Organisationen im Privatrechtsverkehr // Archiv des Völkerrechts. – Bd. 36. – 1998. – P. 321-322. **20.** Наприклад, ст. 6 Угоди про штаб-квартиру ЄЦБ. **21.** *Von der Groeben/Schwarze* (eds.), Kommentar zum Vertrag über die Europäische Union und zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft. – Baden-Baden : Nomos, 2003. Art. 291 EG, № 15. Абонентское обслуживание компьютеров <http://www.poplarfk.com/uslugi/korporativnum/abonentskoe-obsluzhivanie.html> **22.** Наприклад, «Правила Кабинета Министров Латвийской Республики от 16.01.2007 № 64 «Порядок применения налога на добавленную стоимость за поставки товаров и услуги, оказанные зарегистрированным в Латвийской Республике или в другой стране-участнице Европейского Союза дипломатическим и консульским представительствам и представительствам международных организаций и связанным с этими представительствами лицам, структурам Европейского Сообщества, Организации Североатлантического Договора (НАТО), вооруженным силам его стран-участниц и входящим в их состав лицам, и порядок возврата акцизного налога за приобретенные в Латвийской Республике акцизные товары» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: latvia.news-city.info/docs/sistemsw/dok_ieghnb.htm. **23.** *Исполинов А.* Привилегии и иммунитеты Европейского Союза // Вестник Московского университета. – Сер. 11. Право. – 1995. – № 1. – С. 70. **24.** *Regulation (EC) № 45/2001 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2001 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by the Community institutions and bodies and on the free movement of such data* // OJ. – L 8. – 12.1.2001. – P. 1. **25.** *Резолюция 22 А* Генеральной Ассамблеи ООН. Конвенция о привилегиях и иммунитетах Объединенных Наций от 13 февраля 1946 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: latvia.news-city.info/docs/sistemsw/dok_ieghnb.htm. <http://www.un.org/russian/document/convents/privileg.htm>. **26.** Пр. 5.2 Rules of Procedure of the European Parliament 7th parliamentary term - December 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: latvia.news-city.info/docs/sistemsw/dok_ieghnb.htm. – <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+RULES-EP+20091201+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>. **27.** 2005/682/EC, Euratom: Council Decision of 20 September 2005 delegating to the Deputy Secretary-General the power to issue laissez-passer to officials of the General Secretariat of the Council // OJ. – L 258. – 4.10.2005. – P. 4. **28.** *Regulation (EEC, Euratom, ECSC) № 259/68 of the Council of 29 February 1968 laying down the Staff Regulations of Officials and the Conditions of Employment of Other Servants of the European Communities and instituting special measures temporarily applicable to officials of the Commission* // OJ. - L 56. – 4.3.1968. – P. 1. **29.** Початкова версія згідно: Regulation (ECSC, EEC, Euratom) № 1826/69 of the Council of 15 September 1969 laying down the form of the 'laissez passer' to be issued to members and servants of the institutions // OJ. – L 235. – 18.9.1969. – P. 1–5; Остання версія: Council Regulation (EC, Euratom, ECSC) № 838/95 of 10 April 1995 amending Regulation (ECSC, EEC, Euratom) № 1826/69 laying down the form of the laissez-passer to be issued to members and servants of the institutions // Official Journal. – L 085. – 19.04.1995. – P. 1-8. **30.** *Угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети від 17.09.1993.* [Електронний ресурс]. – Режим доступа: latvia.news-city.info/docs/sistemsw/dok_ieghnb.htm. – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_577. **31.** *Соглашение между Республикой Беларусь и Комиссией*

Европейских сообществ об учреждении, привилегиях и иммунитетах Представительства Комиссии Европейских сообществ в Республике Беларусь от 7 марта 2008 года // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2009. – № 16. – С. 22. **32.** П. 2.11 Federal Department of Justice and Police FDJP. List 2: ID and visa provisions – particularities regardless of nationality (version of 18 February 2010). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: latvia.news-city.info/docs/systemsw/dok_ieghnb.htm. – http://www.bfm.admin.ch/etc/medialib/data/migration/rechtsgrundlagen/weisungen_und_kreisschreiben/weisungen_Visa.Par.0027.File.tmp/anh1-liste2_bes-bestimmungen-e.pdf.